

የወጪው ገንዘብ የጠቀሰበት ቀን 5/5/74

- የኢትዮጵያ አብዮት የአድገት ደረጃ
- የኢትዮጵያ አብዮት ከዓለም አቀፍ አብዮታዊ ተግል አንፃር
- ተስፋፊነትና ጠባብነት ፣ የሶማሊያ የገዥ መደብ ዓይነተኛ ገፅታ
- ባሕልና ንድፈ ሃሳባዊ ገንዘቢው
- የፊውዳሊዝም ገጽታዎች በኢትዮጵያ

ቀጽ 2 ቀጥር
ታኅሣሥ 1974

7

የማርክሲስት ሌኒኒስት ርዕዮተዓለም መጽሔት

ማ ው ጫ

ገጽ

● የዝግጅት ገጽ	- - - - -	3
● የኢትዮጵያ አብዮት የአድገት ደረጃ	- - - - -	6
	ሮቤርት ፔጋና	
● የኢትዮጵያ አብዮት ከዓለም አቀፍ አብዮታዊ ትግል አንፃር	- - - - -	31
	አብዱልሀሴዝ ዮሱፍ ፤	
● ተስፋፊነትና ጠባብነት ፤ የሶማሊያ የገዥ መደብ ዓይነተኛ ገፅታ	- - - - -	50
	ሰሎሞን ዲባባ ፤	
● ባሕልና ንድፈ ሃሳባዊ ግንዛቤው	- - - - -	64
	መሐመድ ሳላህ ፤	
● የፊውዳሊዝም ገጽታዎች በኢትዮጵያ	- - - - -	85
	ተሾመ ከበደ	

በኢሠፓኦስ ማዕከላዊ ኮሚቴ

ርዕዮተዓለም መምሪያ እየተዘጋጀ በየሦስት ወር የሚወጣ ።

አድራሻ

የፖስታ ሣጥን ቁጥር — 80001

የስልክ ቁጥር — 113000

የፊደል ልዩ ስም ገጽ ታዋቂ

በኢትዮጵያ

(ክፍል 2)

ከተሾመ ከበደ

በሰሜን ኢትዮጵያ ፊውዳራሊዝም ከ 14ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ ተጠናክሮና በመንግሥትነት ተዋቅሮ በ19ኛው ክፍለ ዘመን መባቻ ላይ ወደ ደቡብ ኢትዮጵያ መስፋፋት እንደ ጀመረ በክፍል አንድ መጥቀሳችን ይታወሳል። በዚህኛው ክፍል ደግሞ ከ19ኛ ክፍለ ዘመን በፊት በደቡብ ኢትዮጵያ በማቆጥቆጥና በማደግ ላይ የነበሩትን ሥርዓተ ማኅበራት የዕድገት ሂደት በማብራራት ከኢትዮጵያ አጠቃላይ ታሪክ አንጻር ለማገናዘብ እንሞክራለን። በዚህ ጽሑፍ ደቡብ ኢትዮጵያ የሚባለው ደቡብ ደቡብ ምዕራብና ደቡብ ምሥራቅ ኢትዮጵያን ባንድነት ነው።

ደቡብ ኢትዮጵያ ከ16ኛ ክፍለ ዘመን በፊት፤

በ16ኛው ክፍለ ዘመን ከተካሄደው የኦሮሞ ፍልስት በፊት ደቡብ ኢትዮጵያ በአጠቃላይ ሲዳማ በመባል ይታወቅ ነበር። ይህ የጄኦግራፊ ክፍል ከአባይ ግርጌ በስተ ደቡብና ከዋቢ ሸበሌ ወንዝ መፋሰሻ መካከል የሚገኝ ነው። በዚህ ክልል ውስጥ የካም (ኩሽ) ነገድ ዝርያ የሆኑና ሲዳማ በሚል አጠቃላይ መጠሪያ ስም የሚታወቁ ሕዝቦች ይገኙ ነበር። ሲዳማ ለደቡብ ኢትዮጵያና በክልሉ ውስጥ ይኖሩ ለነበሩ ኦሮሞ ላልሆኑ ሕዝቦች የተሰጠ ስያሜ ነው።

ስለደቡብ ኢትዮጵያ ሰፋ ያለ ጥናት ያካሄዱ የታሪክ ተመራማሪዎች ሲዳማ ብዙ ንዑሳን ክፍሎችንና ኅሳዎችን ያጠቃለለ እንደነበረ በተለያዩ ጊዜያት ባካሄዱት ጥናት ገልፀዋል። በዚህም መሠረት ቀበሌያዊ ልዩነቶችን የሚያንጸባርቁ ነገር ግን ምን ጫቸው አንድ የሆነና በሚከተሉት ሰባት ንዑሳን ክፍሎች የሚከፈሉ ቋንቋዎች ይነገርበት የነበረ አካባቢ እንደሆነ ተረጋግጧል። እነዚህም

- ሀ/ ሲዳሞ፣ ደራሳ፣ ሐዲያ፣ ከምባታ፣ ጥንባሮ፣ አላባ
- ለ/ ወላሞ፣ ጎፋ፣ ኩሎ፣ ኮንታ፣ ዛላ፣ ኩየራ፣ ወይም ባዴቱ፣ ሐረር፣ ቁጣ፣ ጋሞ
- ሐ/ ጣራ፤
- መ/ ባስኬቶ፣ ዘሴ፣ ደቆ
- ሠ/ የጎንጋ ቡድን — ከፋ፣ ሽናሻ፣ ቦሻ፣ ወይም ጋሮ፣ ማኦ፣ ወይም አንፊሎ ሻቆ ወይም ሞቻ

ረ/ የጊሚራ ቡድን — ሾኮ፣ ቤኔሾ፣ ሺ ወይም ዲዙ፣ ቃባ፣ ናኦ፣ ማጃ ለ/ ያማ ወይም ጃንጅሮ ናቸው።¹

ከዚህም በተጨማሪ በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ዳርቻ ኒሎቲክና ኒሎ ሐማቲክ ኅሳዎች ይገኛሉ። እነዚህም እንጋሻ፣ ጉሌ፣ በርታ፣ ጉኑር፣ አድሁክ፣ ኪማ፣ ኮይሮ፣ ፈንግ፣ ባካ፣ ሻንጋማ፣ ሳማኩ፣ ቦዲ፣ ባቻ፣ ሙርሲ፣ የሱሪ — ሱሪማ — ሜካን ና የአሜቶ ቡድኖችን የማያጠቃልሉ ናቸው።² ደቡብ ምሥራቅ ኢትዮጵያ የሶማሌና የኦሮሞ ኅሳዎችም የሰፈሩበት አካባቢ ነው።

እንደሚታወቀው ሁሉ በየትም ሥፍራ የሚገኝ የኅብረተሰብ ታሪክ በምርት ዕድገት ደረጃ የተወሰነ ነው። ምርት የኅብረተሰብ መዋቅርና የእያንዳንዱ ማኅበራዊ ቅንብር ይዘት መሠረት ነው። ከዚህም በላይ ከአንዱ ማኅበራዊ ቅንብር ወደ ሌላው የሚደረገው ሽግግርና ታሪክም የሚጓዝበት አቅጣጫ ከምርት ዕድገት ጋር የተያያዘ ነው።³ ሆኖም በታሪክ ሂደት ውስጥ የተመጣጠነ ዕድገት ባለመኖሩ በአንድ ሀገር ውስጥ የተለያዩ የዕድገት ደረጃዎች ላይ የደረሱ ቀበሌዎች ሊኖሩ ይችላሉ። በዚህም ሂደት ውስጥ የሚከሰቱት የምርት ግንኙነቶችና የምርት ኃይሎች የራሳቸው የተለየ ባሕሪ ይኖራቸዋል። የደቡብ ኢትዮጵያም ነገዶች፣ ኅሳዎችና በማቆጥቆጥ ላይ የነበሩት ብሔረሰቦች በተለያዩ የዕድገት ደረጃዎችና ሥርዓተ ማኅበራት ውስጥ ሊገኙ የቻሉበት ምክንያት ቀደም ሲል ከጠቀስነው ሁኔታ የመነጨ ነው።

ከሥርዓተ ማኅበራት ዕድገት አኳያ የማንኛውም ኅብረተሰብ ዕድገት መነሻ የጥንታዊ የጋርዮሽ ሥርዓተ ማኅበር ነው። የጥንታዊ የጋርዮሽ ሥርዓት የተለያዩ ገጽታዎችንና የዕድገት ደረጃዎችን ያቀፈ ነው። ማርክስ «ጥንታዊ ኮሚውኖች በአንድ መልክ የተገነቡ አይደሉም። ዳሩ ግን በዓይነትና በዕድሜ የሚለዩና እንዲሁም ተከታታይ የዘግታ እድገትን የሚያሳዩ ብዙ ማኅበራዊ ቡድኖች ይመሠርታሉ።»⁴ እንዳለው ሁሉ ከተለያዩ ውጫዊ፣ የአየር ንብረት፣ የመልክአ ምድርና ተፈጥሮአዊ ሁኔታዎች የተነሳ እንደ ሰሜኑም ሁሉ በደቡብ ኢትዮጵያ የነበሩ ኅሳዎች የጥንታዊ የጋርዮሽን ሥርዓት የተለያዩ የዕድገት ደረጃዎች የሚያንፀባርቁ ነበሩ።

በደቡብ ምዕራብና በደቡብ ኢትዮጵያ ድንበር ላይ የሚኖሩት ኅሳዎች በዝቅተኛ

የጋርዮሽ ሥርዓተ ማኅበር ስር ነበሩ ። እነዚህ ጎሳዎች የአንጋሳ — ማእ ቡድን ፣ የሱሪ — ሱሪማ — ሜካን ቡድንና የታችኛው አም ሕዝቦች የሚባሉት ናቸው ። በተጠቀሱት ጎሳዎች ዘንድ ከጥንታዊው ኮሚውን መከሰት ጋር የቡድኖቹ መኖር «በደም ፣ በቋንቋና አኗኗር በጋራ የተሳሰረ ነው ።»⁵ ለምሳሌ የአንጋሳና — ማእ ቡድን (ጉሌ ፣ ማእ ፣ በረታ ፣ ጉሙዝ ፣ አድሁክ ፣ ኮማ ፣ ጋንዛ ፣ ወዘተ ጎሳዎችን ያቀፈ ነው ።) ዘንድ አነስተኛው ክልል ውስን የሆነው ቤተሰብ ነው ። በዚህ ቡድን ቤተሰብ የሚባለው ባል ሚስትና ልጅን የሚያጠቃልል ነው ። መንደሮች የሉም ። የሃይማኖት መሪዎች የመወሰን ሥልጣን ያላቸው ቢሆንም ሥልጣናቸው በጎሳው ሽማግሌዎች የተገታ ነው ። ተፈጥሮን ማምለክ የጠነከረ ነው ። በሱሪ — ሱሪማ — ሜካን ቡድን (ሱሪ ፣ ቲርማ ፣ ጥድ ፣ ዜልማሙ ፣ ሙርዙ ፣ ሜካን ፣ መስንጎ) ዘንድም ተመሳሳይ ሁኔታ ይታያል ። ከዚህም በቀር የጎሳ አለቆች መንደሮችን በሰላምና በጦርነት ወቅት የመምራት ኃላፊነት አለባቸው ።⁶ የሱሪ ወንዶችና አዛውንቶች በዕድሜ ክልል የተቀናጁ ናቸው ። አዲስ ቅንጅት በየአስር ዓመት ይደረጋል ። ቅንጅቶቹ ስምንት ናቸው ።⁷ ቅንጅቶች በመንደር ላይ የተመሠረቱ ናቸው ። እነዚህ ቅንጅቶች የጎሳውን የጠረኝነት ዝንባሌ የሚጠቁሙ ናቸው ። ተፈጥሮን ማምለክ የተለመደ ነው ። እርሻ (አልፎ አልፎ እደን) በሁለቱም ቡድኖች ዘንድ የኢኮኖሚው መሠረት ነው ። የታችኛው አም ሕዝቦች (ገለብ ፣ ሬሺያት ፣ ዳትናክ ፣ ቡሚ ፣ ማርሊ) ቀደም ሲል ከጠቀስናቸው ቡድኖች በአንዳንድ ሁኔታዎች ቢመሳሰሉም በከብት አርቢነት የሚኖሩ ኋላ ቀር ሕዝቦች ናቸው ። ሁሉም ጎሳዎች አባዊ ናቸው ። በእነዚህ ጎሳዎች ዘንድ የአመራረቱ ዘይቤ እጅግ ኋላ ቀር ነው ። እንደዚሁም ከሚያንጸባርቁት ሃይማኖት አንጻር የተፈጥሮ የበላይነት ያየለ መሆኑን የሚያረጋግጥ ነው ። በአጠቃላይ የእነዚህ ጎሳዎች እትብት ከጥንታዊው ማኅበረሰብ ሙሉ በሙሉ የተላቀቀ አልነበረም ።⁸

ከላይ ከጠቀስናቸው ጎሳዎች ሻል ባለ ዕድገት ደረጃ ላይ የነበረው የቡርጂ ኮንሶ ቡድን የሚባለው ነው ። ይህ ቡድን በሁለት የሚከፈል ነው ። በመጀመሪያው ክፍል ቡርጂ ፣ ኮንሶ ፣ ጋርዱላ ፣ ጊዶሌ ፣ ዳማይ

ወይም ኪሊና ኤርቦሬን የሚያጠቃልል ነው ። ሌላው ክፍል ደግሞ አማር ፣ ከኪ ፣ ቄሬ ፣ ባቻዳ ፣ ባናን የሚያጠቃልል ነው ።⁹ የቡርጂ — ኮንሶ ቡድን ኢኮኖሚ በእርሻ ላይ የተመሠረተ ነው ። በጎብረተሰቡ ውስጥ የሥራ ክፍፍል አለ ። የእርከን ሥራ ፣ የጉድ ጓድ ቁፋሮ ፣ የከብት ሥምሪትና መንደርን ማጽዳት የመሳሰሉትን ከባድ ሥራዎች ሐሪያ እየተባለ በሚጠራ ማኅበር ይሠራሉ ። ሌሎች ዕደ ጥበብ መሰል ሥራዎች ደግሞ በግለሰብ ይሠራሉ ። የኮንሶ ጋብቻ ገዳ መሰል ሥርዓት ላይ የተመሠረተ ነው ። ይህም ጋማ የሚባለውን ዘጠኝ ደረጃዎች ያሉትንና በየአሥራ ሦስት ዓመት ልዩነት የሚመሠረተው ሐሪያ የሚባለውን የዕድሜ ደረጃ የሚያጠቃልል ነው ። ሐሪያ በሚባለው የዕድሜ ደረጃ የጎሳው አባላት ማኅበራዊ ፣ ወታደራዊና ሃይማኖታዊ ተግባራትን እንዲቀስሙ የሚደረግበት ነው ።¹⁰ የኮንሶ ጎሳ ወንዶች ከተወሰነ ዕድሜ ሲደርሱ ከዕድሜ ደረጃ ሥርዓት ውስጥ ይገባሉ ። ይህ ሥርዓት የጎሳውን ማኅበራዊ ፖለቲካ ዊና ሃይማኖታዊ ሕይወት የሚመራ ነው ። ጂላ በመባል የታወቀው ሥርዓት ከአሮሞ ገዳ ሥርዓት ጋር የሚመሳሰል ቢሆንም ተግባራዊ ልዩነት አለው ።¹¹ ጂላ በ5 የዕድሜ ደረጃ የተከፈለና በእያንዳንዱ የዕድሜ ደረጃ የ18 ዓመታት ልዩነት ያሉት ነው ።¹² የጂላ ሥርዓት የተለያዩ ደረጃዎች በአጠቃላይ የጎብረተሰቡን የጋራ ችግሮች ለመፍታትና ለመቆጣጠር የተቋቋሙ ናቸው ።¹³ ይህ ሥርዓት የጥንታዊ ዲሞክራሲ ገጽታን የሚያሳይ ነው ። እዚህ ላይ መታወስ ያለበት የዚህ ዓይነት ድርጅት አዲስ ሁኔታዎች ካለዉሉት በስተቀር ለረጅም ጊዜ የሚቆይ መሆኑን ነው ።¹⁴

በደቡብ ኢትዮጵያ በምርት ሂደት ውስጥ የታዩት አንጻራዊ ዕድገቶች የኢኮኖሚውንና የምርት ግንኙነቱን አጠናክሩ ። ይህም በጎብረተሰቡ አደረጃጀትና በጎሳውን ብረት ላይ ተጽዕኖ አሳደረ ። ከዚህም በላይ ለትርፍ ምርት መምጣት ሁኔታዎችን በማመቻቸት ለማህበራዊ ዕድገት አመቺ ሁኔታዎችን ከፈቱ ። የሥራ ክፍፍል እየሰፋ መምጣት የጎሳውን በዕድሜና በጾታ መከፈል እያስቀረው መጣ ። በምትኩም በጎሳው ውስጥና በጎሳዎች መካከል ያሉ ልዩነቶች እየጎሉ መጡ ። ይህም የጥንታዊውን የጋርዮሽ ሥርዓት ውድቀት አቃረበው ። ከዚህም ጋር የጎሳዎች አንድነት በጠራ የፖ

ለቴካ እንደነት ተለውጦ በክልል ላይ የተመሠረተ ውህደት ተፈጠረ ። ኤርነስታቺፋሊ በጥቅል የደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ሕዝቦች (ጊሚራ ፣ ማጂ ፣ ምዕራብ ሲዳሞ ወይም አሜቶ ፣ ሲዳሞ — ደራሳ ፣ ከምባታ ቡድኖች)፤¹⁵ ከሚላቸው መካከል እንዳንዶቹ ከላይ ከጠቀስነው ደረጃ ሊደርሱ ችለዋል ።

እንደሚታወቀው ሁሉ ለመደብ ጎብረተሰብ መምጣት ዋነኛው ሁኔታ የትርፍ ምርት መኖር ነው ። የትርፍ ምርት በቋሚነት መኖር ማሳበራዊ ልዩነትን ያስፋፋል ። በደቡብ ኢትዮጵያም በተለይም ደግሞ የደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ሕዝቦች በሚባሉት ዘንድ በመደቅደቂያ ማምረት እየተለመደ ከመሄድ ጋር ትርፍ ምርት ከሞላ ጎደል መገኘት ተቻለ ። ይህም ለገዢና ለተገዢ መደቦች መከፋፈል መሠረት ጣለ ። የሥራ ክፍፍልም ተፈጥሮአዊ መሆኑ እየቀረ ማሳበራዊ ሆነ ። በዚህም ከመደብ አልባው ጎሳዊ ጎብረተሰብ ወደ መደብ ጎብረተሰብ የሚደረገው ሽግግር እየተቀናበረ መጣ ። በመጨረሻም የመንግሥት ጽንሰ የሆኑ ትናንሽ ክልሎች ብቅ አሉ ። ከጊሚራ — ማጂ ቡድን ውስጥ ሲእና ናኦ እንደምሳሌ የሚቀርቡ ናቸው ።¹⁶ የናኦ ንጉስ ቀያስ የሚል መጠሪያ ስም ይሰጠዋል ። ይህም ንጉሥ ሳሳቢ ከሚባለው ጎሳ የሚመረጥ ነው ። ናኦ በተለያዩ አውራጃዎች ተከፍሎ በሹሞች የሚተዳደር ነበር ።¹⁷ ከምዕራብ ሲዳሞ (አሜቶ) ቡድንም መካከል ይህ ንጉሥ ዓይነት ሽግግሮች ተደርገዋል ። በተለይ ወላሞ (ወላይታ) በሚባለው ጎሳ ዘንድ የተጠናከረ የመደብ ክፍፍል የታየበት ነበር ። የገዢው መደብ መጠናከር የሥልጣን እርከን መዘርጋትን አስከትሏል ። የወላሞ ንጉሥ ቃቴ ወይም ቃዎ በሚል መጠሪያ ይታወቃል ። ከንጉሡ በታች ፋራ ራሳ (የባልደራስ ሹም) ፣ ታቼ (አጋፋሪ) ፣ ቃኦ ቃሮ (የክብር ዘበኛ ሹም) ሁዱጋ (የአውራጃ ሹሞች) በተዋረድ ያሉ የሥልጣን እርከኖች ነበሩ ። ይኸው ዓይነት ሽግግር የዚህ ቡድን አባል በሆኑት በዛላ ፣ ጎፋ ባዴቱ ሳንጋማ ጎሳዎች ተከናውኗል ።

በሲዳሞ — ደራሳ — ከምባታ ቡድን ዘንድ ከላይ የጠቀስነው ዓይነት ሽግግር ተደርጓል ። በተለይም ሐዲያ የሚባለው ጎሳ የተጠናከረ አስተዳደር መመሥረት ችሎ ነበር ። በደቡብ ኢትዮጵያ የተደረገው ሽግግር በእኩልነት ይተዳደሩ የነበሩ ጎብረተሰቦች ወደ ብዝበዛና ጭቆና ሥርዓት ሥር

እንዲወድቁ አድርጓቸዋል ።¹⁸ በአጠቃላይ የዚህ የሽግግር ውጤት የሲዳሞ ትናንሽ መንግሥታት የሚባሉትን መመሥረት አስከትሏል ።

የሲዳሞ ኪንግደምስ (ግዛቶች)

በጥንታዊ የጋርዮሽ ሥርዓት ማከተሚያ ላይ የታየው የምርት ዕድገት ያስከተለውን ለውጥ ከደቡብ ኢትዮጵያ ሁኔታ ጋር በማገናዘብ ገልጸናል ። በአጠቃላይ በወቅቱ በደረሰው የምርት ዕድገት በሥርዓቱ ሥር በነበሩ ጎሳዎች ውስጥ ልዩነቶችን ፈጠረ ። በተለይም የምርት መገልገያ መሣሪያዎች መሻሻልና በግል የሚሰጡት ጥቅም ማየል በደቦ የማምረት አስፈላጊነትን አስቀረ ። ይህም በጎሳዎች ውስጥ ባሉ ቤተሰቦች ዘንድ የሀብት ልዩነትን አመጣ ። የሐብት ክምችት የፈጠረው ልዩነት ደግሞ «ማሳበራዊ አመራር» ይሰጥ የነበረውን የአዛውንቶች ጉባዔ በትላልቆቹና በሀብታም ቤተሰቦች አባላት እንዲያዝ ሁኔታውን አመቻቸ ። እነዚህ «የጎሳ ሹማምንት» ለጎብረተሰብ የጋራ አመራር የተቋቋሙትን ተቋሞች ለግል ፍላጎትና ሥልጣን መወጣጫ በማድረግ የጎሳውን ጉዳዮች ሁሉ መቆጣጠር ከመጀመራቸውም በላይ የጎብረተሰቡን ወታደራዊ ኃይልም ለግል ጥቅም ማዋል በመቻላቸው በጎብረተሰቡ ውስጥ የተዛቡ ሁኔታዎች ታዩ ። እያደርም የጎሳ ሹማምንቶች የሚባሉት የገዢ መደብ ጥንስስ ለመሆን በቁ ። ከዚህም በቀር ኑሯቸውን በእርሻ ላይ በመሠረቱ ጎሳዎች ዘንድ የጋራ ይዞታ የሆነው መሬት ዋነኛ የምርት ኃይል ቢሆንም በማሳበረሰቡ ውስጥ የግል ይዞታ እየተጠናከረ በመምጣቱ በአባላቱ መብትና ግዴታ ላይ ለውጥ አስከተለ ። በሌላ በኩል በጎብረተሰቡ ውስጥ የግል ይዞታ ሥር መስደድ የጦርነትና የመስፋፋት ዝንባሌ በማስከተሉ ባርነት በቤተሰብና በጎብረተሰብ ውስጥ መከሰት ጀመረ ።¹⁹ እነዚህ ሁኔታዎች ባጠቃላይ በጎብረተሰቡ ዘንድ ለተጻራሪ ጥቅሞች የቆሙ መደቦችን ፈጠሩ ። በአጠቃላይ የእዚህ ዕድገት ውጤት «የተደራጀና የተሰባሰበ የጎብረተሰብ ኃይል»²⁰ ለሆነው ለመንግሥት መከሰት መሠረት ጣለ

ከላይ የገለጽነው የሽግግር ሁኔታ መፋጠን ወይም መገታት በአጠቃላይ በምርት ኃይሎች ዕድገት፣ በመልክዓ ምድር አቀማመጥ

ጥና በተለያዩ ታሪካዊ ሁኔታዎች የተገዛ ነው። በደቡብ ኢትዮጵያም ከ13ኛ ክፍለ ዘመን አካባቢ ጀምሮ በማቆጥቆጥ ላይ የነበሩት አስራ አራት መንግሥታት ዕድገት ከዚህ አንጻር የሚታይ ነው። እነዚህ ትናንሽ መንግሥታት በጥቅል የሲዳማ ኪንግደምስ (ትናንሽ ግዛቶች) በመባል ይታወቃሉ። ሐዲያ፣ ወላጥ (ወላይታ)፣ እናርያ፣ ከፋና ጃንጀሮ ከነዚህ መካከል ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

የሲዳማ ግዛቶች ከሚባሉት መካከል ጠንካራ የባሪያ ፈላጭ ቆራጭ መንግሥት ሊያድግ የቻለው በከፋና በጃንጀሮ (ያማ) ነው። በነዚህ ግዛቶች የተከሰተው የመደብ ጎብረተሰብ ማርክስ እስያዊ ስልተምርት ከሚለው አንጻር የሚገመገም ነው። እዚህ ላይ ማስታወስ ያለብን እስያዊ ስልተምርት የሚባለው እንደሌሎቹ ስልተምርቶች ሁሉ ዓለም አቀፍ ዕድገት ያለው መሆኑንና ከእስያም ውጭ በተለያዩ ስፍራዎች ሊታይ እንደሚችል ነው።²¹

የእስያዊ መሰል ሥርዓት ለሚያንፀባርቁ ጎብረተሰቦች ዋነኛው መግለጫ የግል ንብረት አለመኖር መሆኑ የታወቀ ቢሆንም ለዚህ ሁኔታ መከሰት የሚሰጠው ዓይነተኛ ምክንያት የአየሩ ንብረት፣ የአፈሩ ተፈጥሮና የአካባቢው በርህማኔት ነው።²² ሆኖም የደቡብ ኢትዮጵያን ሁኔታ ከዚህ ጋር ሙሉ ለሙሉ ማገናዘብ ባይቻልም የእስያዊ ስልተምርት መሰል ሥርዓት በዚህ አካባቢ ለማቆጥቆጥ አንዳንድ የጂኦግራፊ ሁኔታዎች (የአካባቢው ደን ለበስነት፣ የአካባቢው አቀማመጥ ወጣ ገብነት፣ ለመንደሮች መበታተንና መነጣጠል መንስዔ መሆን፣ የዝናቡ ወራት መብዛት..... ወዘተ) መሠረት ናቸው።²³

የከፋና የጃንጀሮ ግዛቶች ኢኮኖሚ በእርሻ ላይ የተመሠረተ ነው። በነዚህ ግዛቶች የኢኮኖሚው አነስተኛ አካል መንደሮች ናቸው። መሬትና ሰው ዋነኞቹ የምርት ኃይሎች ናቸው። ሆኖም በሁለቱም ግዛቶች ሰፊው ሕዝብ ነጻ ይዞታ የለውም። መሬት በሙሉ የንጉሱ ንብረት ስለሆነ በክልሉ የሰፈሩ ሁሉ የንጉሡ ጭስ ኖሮ ናቸው።²⁴

በከፋ የምርት ኃይሎች ዕድገት ያስገኘው ትርፍ ምርት ለማግበራዊ የሥራ ክፍፍል መምጣት የረዳ በመሆኑ የዕደ ጥበብ አዋቂዎችን መፈጠር አስከትሏል። ይህም ለንግድ ከንውንና የንግድ መስመር መዘር

ጋት ረዳ። ከዚህም ጋር ውስን የሆኑ ከተማ ቀመስ የፖለቲካ መዲናዎችና የንግድ ዕምብርቶች መቋቋም ቻሉ። ዲንቢ፣ጌሻ፣ዴቻ፣ጉባ፣ቡዳ፣ትልልቅ ገበያዎች ነበሩ። በንጋ፣ጋዋቶ፣ሚስቶና ሳሻ ትንንሽ ገበያዎች ሆነው ተቋቋሙ።²⁵ እያደርም ከፋ በደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ ሀብታም ግዛት በመሆን ከኩሎ ኮንታና ወላይታ ጋር ግንኙነት ፈጠረ። ከዚህም በቀር በዜይላ፣ ምጽዋ፣ ሱአኪን፣ጋላባት በኩል የንግድ ግንኙነት ነበረው።²⁶

በመንግሥት ደረጃ በመጠናከር ባለው በከፋ ውስጥ ሥልጣን በንጉሱ እጅ ተሰባሰበ። ታቶ በመባል የሚታወቁት ነገስታት የሃይማኖት፣ የፖለቲካ፣ የዳኝነትና ወታደራዊ ሥልጣን በማጣመር ፈላጭ ቆራጭ ባለሥልጣን ሆኑ። ንጉሦቹ አስፈሪ ግርማ እንዳላቸው በመቆጠሩ እንደአምላክም የሚሰገድላቸው ነበሩ። በአጠቃላይ የንጉሡ በዚህ መልክ መታየት «በስውር» ለሚካሄደው ብዝበዛ ሽፋን ሆነ። ከዚህም በላይ የሰፊው ሕዝብ ከንጉሡ (ከገዢው መደብ) ጋር መቆራኘት በማጠናከሩ አብዛኛው ትርፍ፣ ጉልበትና ትርፍ ምርት ለገዢው መደብ ብዝበዛ ተመቻቸ። ብዝበዛውን በበለጠ ለማጠናከር የሹማምንት እርከን ከላይ ወደ ታች በሰፊው ሕዝብ ላይ በመዘርጋት በ12ቱ ክፍለ ግዛቶች ካለው ሕዝብ ግብር በመቀበል ይሰበሰብ ጀመረ።²⁷ በዚህ ሂደት የባርያ ሥርዓት ባህሪ ያለው ሁኔታ በጎብረተሰቡ ውስጥ ሰፊ ነ።

በጃንጀሮ ውስጥም የሰፊው ሥርዓት ከከፋ ጋር የሚመሳሰል ነበር። የጃንጀሮ የገዢ መደብ ሕዝቡን ለመስዋዕትነት የሚቀበል ነበር። እንደከፋም ሁሉ በሰፊው ሕዝብ ላይ የተዘረጋው የሥልጣን እርከን ለገዢው መደብ መጠናከር አይነተኛ መሣሪያ ሆነ። በዚህ መሠረት ንጉሡ፣ ባላባት (ታቶ)፣ ቆሮ (እርሾ)፣ እንደራሼ (ጉርሙ)፣ ገበሬ፣ ባሪያ — በተዋረድ ያሉ የሥልጣን እርከን ናቸው። እነዚህ እርከኖች የብዝበዛውን መቀናጃ የሚያመለክቱ ከመሆናቸውም በላይ የጎብረተሰቡን በመደብ መከፋፈል ያረጋግጣሉ።

ከዚህ በላይ ባጭሩ ለማሳየት እንደሞከርነው የሲዳማ ግዛቶች ከሚባሉት መካከል አንዳንዶቹ ከፍተኛ ዕድገት ላይ ደርሰው ነበር። በተለይም ከፋ በአካባቢው በመስፋፋት ልዩ ልዩ ሕዝቦችን ማስገበር ቻለ ነበር።²⁸ ሆኖም ከ16ኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ የተካሄደው የኦሮሞ ፍልሰት የከፋን

መገለል በማስከተሉ የዚህን ግዛት ዕድገት ሊያስናክለው እንደቻለ በጽሑፋችን ውስጥ ወደፊት እናሳያለን ።

የኦሮሞ ፍልሰትና ያስከተለው ውጤት

በኢትዮጵያ ውስጥ ከታዩት ታሪካዊ ሁኔታዎች መካከል ገሚሱ በየጊዜው ከደረሱት ልዩ ልዩ የሕዝብ ፍልሰት ፣ መስፋፋትና ውህደት ጋር የተያያዙ ናቸው ። ከነዚህ ትናንሽና ትላልቅ የሕዝብ ፍልሰቶች አንዱና ዋነኛው በ16ኛ ክፍለ ዘመን የደረሰው የኦሮሞ ሕዝብ መስፋፋትና መበተን ነው ። የኦሮሞ ሕዝብ ፍልሰት በኢትዮጵያ ታሪክ ሂደት ላይ ከፍተኛና ወሳኝ ሚና የተጫወተ ክስተት ነው ።

የኦሮሞ ሕዝብ ይህን እንቅስቃሴውን ከመጀመሩ አስቀድሞ በምሥራቅ ኢትዮጵያ ዛሬ ስሜን ሶማሌ በሚባለው የሰፈረ እንደነበር ይታወቃል ።²⁹ ነገር ግን በአካባቢው በነበረው የሶማሌ ጎሳ ግፊት የኦሮሞ ጎሳ ወደ ደቡብ ምሥራቅ ኢትዮጵያ ሊገፋቸዋል ። አንድ ስለ ኦሮሞ ታሪክ የተመራመሩ ግለሰብ የኢትዮጵያ ታሪክ በሚባለው መጽሐፋቸው ይህንኑ ሁኔታ ሲገልጹ ፤

ያፍረካን ቀንድ ለቀው በሁለቱ ወንዞች መካከል በበናዳር ሰፍረው ከኖሩ በኋላ እንደገና በሱማሌዎች ወረራ ምክንያት ወደ ሰሜን ምዕራብ መሰደድ የጀመሩት የጋላ ሕዝቦች በዋቢ ሸበሌና በጂባ ወንዞች መካከል ከሚገኘው የበናዳር ወደብ አንስቶ በስተ ምሥራቅ እስከ ባሌ በስተደቡብ እስከ ሰሜን ኬንያ በስተሰሜን እስከ አስያ ሐይቅ ባሕርና ወላቡ ተራራ ድረስ ሰፍረው ይገኙ ነበር ። ብለዋል ።³⁰

በጥንታዊ የጋሮዮሽ ሥርዓት ውስጥ የነበረው የኦሮሞ ጎሳ የኑሮውን አመሠራረት የገነባው በዝቅተኛ ደረጃ ላይ በሚገኝ በእርሻና በከብት ርባታ ላይ ነበር ።³¹ እያደርግን በአካባቢው ተፅዕኖ ሳቢያ የጎብረተሰቡ የኢኮኖሚ መሠረት በአብዛኛው የከብት ርባታ ሆነ ። ከዚህም ጋር የማጎበረሰቡ አደረጃጀት ገዳ በመባል በታወቀው የዕድሜ ደረጃ ተዋቀረ ።³² የገዳ ሥርዓት አምስት የዕድሜ ደረጃ ክፍሎች ያሉትና በየሰዎንት ዓመቱ የሚለዋወጥና በአርባ ዓመት የሚፈጸም ነው ። የገዳ ሥርዓት መሰረን የጥንታዊ የጋሮዮሽ ሥርዓት ግን

ተሟያ መቃረብን የሚያመለክት «ከመን ግሥት መምጣት በፊት ያለ የጥንት ዘመን መሠረታዊ ማጎበራዊ ጥንቅር ባሕሪ ነው»³³ በገዳ ሥርዓት ውስጥ ጎልቶ የሚታየው ዲሞክራሲም ከጥንታዊ የጋሮዮሽ ሥርዓት መፈራረስ አኳያና ለጦርነት ከሚደረግ መሰናዶ አንጻር የሚታይ ነው ።³⁴

እንደሚታወቀው ሁሉ የከብት አርቢዎች ኑሮ በንቅናቄ ላይ የተመሠረተ ነው ። የዚህ ንቅናቄ መሠረት ደግሞ የግጦሽ መሬት ማነስ ፣ የሕዝቦችና የከብቶች ቁጥር መብዛት ናቸው ። እነዚህ ሁኔታዎች የሚያሳድሩት ግፊትና ፍላጎት እያየለ መምጣት «ተረፈ ሕዝብ ትላልቅ ንቅናቄዎች እንዲያደርግ ያስገድዱታል ።»³⁵ በኢትዮጵያም ከዋቢና ጁባ ሸለቆዎች አካባቢ የተነሳው የኦሮሞ ፍልሰት መሠረታዊ ምክንያት ከላይ የጠቀስነው መሆኑን ቀደም ሲል የተጠቀሱት ፀሐፊ ሲያረጋግጡ ፤

ኦሮሞዎች አላይ በተመለከተው አኳኋን በወላቡ ዙሪያ ብዙ ተውልድ ካሳለፉ በኋላ ከልክ ያለፈ ተራብተው ምድር በጠበባቸው ። ከደረቁ ቤናድር ይዘዋቸው ወደ ወይና ዳጋ ያመጡዋቸው የቦረና ዘር ላሞች ግጦሽ ከመላበት ከለምለሙ ወይና ደጋ በደረሱ ጊዜ አለመጠን ረቡ ። ስለዚህ ኦሮሞዎች ከወላቡ ከመንቀሳቀሳቸው በፊት የግጦሽም መሬት እንደጠበባቸው አይጠረጠርም ።³⁶ ብለዋል ።

ከዚህም በማያያዝ ለጦርነት የተደረገውን መሰናዶ ሲያስገነዝቡ ፤

በዚህ አኳኋን የኦሮሞ ሕዝብ ለመከላከልና ለግጦሽ የሚፈልገውን መሬት አስፍቶ ለመያዝ ከሠላማዊ አኗኗር ወደ አርበኝነት ሀሳቡን መለሰ ። በወላቡ ዘመን ጋሎች ፈረስ ስላልነበራቸው መከላከያቸው ለፍ በሚባል እግረኛ ጦር ብቻ ነበር ። ስለዚህ ከወላቡ ሳይነሱ በገዳ ድርጅት ውስጥ የጦር ሠራዊትን ማከናወን ዋና ጉዳይ አድርገው ያዙት ። አባ ዱላ (የዘመቻ አባት ወይም ለዝማች) የተባለው አለቃ መሾም የጀመሩት በዚህ ጊዜ ሳይሆን አይቀርም ። ብለዋል³⁷

የኦሮሞ ፍልሰት የተጀመረው በ1522 አካባቢ ላይ ነበር ። ፍልሰቱ ከአጀማመሩ ላይ አነስተኛ ቡድኖች ሄድ መለስ የሚሉ በት ነበር ።³⁸ ሆኖም የፍልሰቱ መጠንና ጥንካሬ እያደር ሊጨምር ችሏል ። አለቃ ባሕሪ የጋላ ታሪክ በሚለው መጽሐፋቸው እንደ ገለጹት ሁሉ በሁለት ዋና ክፍሎች

የተከፈሉ የኦሮሞ ቡድኖች የተለያዩ አቅጣጫዎችን በመከተል ተሰማሩ። ከነዚህም አንዱ ባራይቲማ (ባራንቲ፣ ባራጡማ) የሚባለው ቡድን ሲሆን ይህም ወደ ምዕራብ ባሌ በመገስገስ በ1580ዎቹ ወይም በ1590ዎቹ ዓመታት ድዋሮ፣ አዳል፣ ፈጢጋር፣ ጋን፣ አንጎቶ የሚባሉትን የምሥራቅ ግዛቶች በመያዝ እስከ አምሐራ፣ በጌም ድርና ደምቢያ ድረስ ዘለቀ። በረና የሚባለው ሁለተኛው ቡድን ደግሞ በኮይራ፣ ጋሞ፣ ዋጅ፣ ና ዳሞት ውስጥ በማለፍ ስፊ ግዛት ያዘ። በሃምሳ ዓመታት ውስጥ ኦሮሞዎች በደንብ ተደራጅተው በነበሩ ግዛቶች ላይ በመዝመት «የንድማም፣ አንጎ ታን፣ዳዋራ ዊድ፣ ፈጢጋር፣ ይፋት፣ ጉራጌ፣ ጋንዛ፣ ኩንታ፣ ዳሞት፣ ወልቃ፣ ቢዝማ፣ ከፊል ሸዋንና ውጥንቅጥ ግዛቶችን መቆጣጠር ቻሉ።»³⁹ በአጠቃላይ በ1563 ላይ ኦሮሞዎች በኢትዮጵያ ውስጥ በስፋት በመስራጨት ከላይ በተጠቀሱት በዛ ያሉ ግዛቶች ላይ ቁጥጥራቸውን ለማጥበቅ ችለው ነበር።⁴⁰

ተክለጸድቅ መኩራያ ይህን ሁኔታ በበለጠ ሲያብራሩ፤

የጋሎች አነሳስ በረኽም የጦር ግንባር ከብዙ ቦታ ገንፍሎ የተዘመረ ጦርነት ስለሆነ ባንድ ጊዜ ወይም በጥቂት ዓመታት ሳይወሰን ነዋሪነታቸውንና መብታቸውን በነዓጼ ሱስንዮስ ዘመነ መንግሥት እስኪያረጋገጡ፣ ሰፋፊውን አገር ይዘው ባለቤት እስኪሆኑ ድረስ ጦርነቱ ባጼ ገላዊዲዮስ በአጼ ሚናስና በነአጼ ሠርጸ ድንገልም ዘመን እንደቀጠለ ነበር። ከሱስንዮስም ወዲህ አልፎ አልፎ ጦርነቱ አልቆመም ነበር። ነገር ግን ከ፲፰ኛው መቶ ዓመት ወዲህ ያለው የመጨረሻው ጦርነት ያው አማራውም ሌላውም ነገድ አልፎ አልፎ ከሚያነሳው ከተለመደ የውስጥ ጦርነት ወይም ከርስ በርስ ከተለመደ ግጭት የሚቆጠር ነው፤ ብለዋል።⁴¹

በመሆኑም በዚህ ፍልሰት ኦሮሞዎች ከመነሻቸው ከደቡብ ሰሜን 900 ማይል ስና ከምዕራብ ምሥራቅ ደግሞ 500 ማይል ለሠራጨ ቻለዋል።⁴² የኦሮሞ ፍልሰት በዚህ አጭር ጊዜ ውስጥ ይህን ያህል ሊሰፋና ሊበተን የቻለበት ዋነኛ ምክንያት በግራኝ መሐመድ ጦርነት (1527 እስከ 1542 የተዳከመው የመክሰላዊው መንግሥት ይህን በቁጥርና በኃይል እየ

ጠነከረ የመጣና ከጦርነት ጋር የተቀናጀ ፍልሰት ለመግታት ስለተሳነው ነበር።

ከዚህ በላይ ለማሳየት እንደተሞከረው ሁሉ የኦሮሞ ፍልሰት የኢትዮጵያ ታሪክ አንድ ዐብይ ክፍል ነው። በመሆኑም ይህን ከጦርነት ጋር የተቀናጀ ፍልሰት ቢያንስ ከሁለት ዋና ዋና ታሪካዊ ሁኔታዎች አንጻር መገምገም ይቻላል። እነዚህም ከአጠቃላይ የኢትዮጵያ ታሪክ ሂደትና ከኦሮሞ ብሔረሰብ ዕድገት አኳያ የሚመዘኑ ይሆናሉ።

የኢትዮጵያ ታሪክ ምንጭ ከሆነችው አክሱም ጀምሮ በልዩ ልዩ አጋጣሚዎች የተቋቋሙት የመክሰላዊ መንግሥታት መሠረት የሰሜኑ ክፍል ነበር። እነዚህ መንግሥታት ዛሬ ደቡብ ኢትዮጵያ የምንለውና በዛሬይቱ ኢትዮጵያም ውስጥ የማይደመሩትን ሌሎች ግዛቶች ያስተዳድሩ እንደነበር የታወቀ ነው። ሆኖም ከኅብረተሰብ ዕድገት አኳያ በኢትዮጵያ በተደረጉት «የሽግግር ወቅቶች» (ከባሪያው ሥርዓተ ማኅበር ወደ ፊውዳል ሥርዓተ ማኅበር) ዘመን የአገሪቷ የመሬት አቀማመጥ (ተራራማነት፣ ወጣ ገባነት፣ ደን ለበስነት፣ በረሀማነት) ወሳኝነት እያየለና የግዛቶች መጠቃለል እየተገታ መበታተኑ አንዳንዴ ሊያመዝን ችሏል። ይህ ሆኖ ይህ ዓይነት ሁኔታ አልፎ አልፎ ያጋጠመበት ወቅት ቢኖርም ኢትዮጵያን ስሜን-ደቡብ በሚል ክልል ገነጣጥሎ በማስቀመጥ ተለያይተው የኖሩ ለማስመሰል መሞከር ስህተት ነው። በሌላም በኩል በደቡብና በሰሜን መካከል የተዘረጋውንና የረጅም ጊዜ ውጤት የሆነውን የተጠናከረ ግንኙነት ማጤን ተገቢ ነው። በሀይማኖት፣ በንግድ፣ በባሕልና በአስተዳደር ላይ የተመሠረተው ግንኙነት ለደቡብ-ሰሜን አንድነት መሠረት ነበር። የኦሮሞም ፍልሰት ለጥቂት ጊዜ ይህን ግንኙነት እንዲቋረጥ ቢያደርግም እያደር ለኢትዮጵያ ሕዝቦች አንድነት ተጨማሪ ኃይል በመሆን የሕዝቡን መተሳሰርና ውህደት አፋጥኗል።

የኦሮሞን ብሔረሰብ ዕድገት በሚመለከትም ይህ ፍልሰት ከፍተኛ አስተዋጽኦ ነበረው። ደጋግመን እንደገለጽነው ፍልሰቱ በአንድ መልኩ ከጦርነት ጋር የተያያዘ በመሆኑ ከአካባቢው ጋር የተፈጠረው ግንኙነትና መስተጋብር ማርክስ የገለጸውን በስልተምርትና በጦርነት አሸናፊነት አንፃር ከሚፈጠሩት ሦስት የግንኙነት ውጤቶች መካከል የአንዱን ዓይነት ውጤት አስከ

ትላል ። ይህም «በሁለቱ መካከል መስተጋብር ተካሂዶ የአዲስ ሥርዓትን መምጣት ያስከትላል ።»⁴³ ያለውን ያሟላ ነበር ።

በዚህ መሠረት ኦሮሞች ከጥንታዊ የጋርዮሽ ሥርዓት ወደ ባሪያና በአንዳንድ ቦታዎችም የባሪያውን ሥርዓት በመዝለል ከፊውዳል የዕድገት ደረጃ ሊያርሱ ችለዋል ። በአጠቃላይ በ18ኛው ክፍለ ዘመን ላይ ማለትም ከ200 ዓመታት በኋላ ኦሮሞዎች ከዚህ የዕድገት ደረጃ ሊያርሱ በመቻላቸው የራሳቸውን አስተዳደራዊ ግዛቶች መመሥረት ችለዋል ። በተጠቀሰው ጊዜ ውስጥ በቀበሌው በነበረው አለመረጋጋትና ያልተመጣጠነ ዕድገት ደቡብና ደቡብ ምዕራብ ኢትዮጵያ በጦርነት ላይ ነበሩ ። ጦርነቶቹም በሲዳማ ግዛቶችና በኦሮሞዎች መካከል ብቻ ሳይሆኑ እርስ በርስም ጭምር ነበር ። የነዚህ ጦርነቶች ውጤትም በአሞና በዴዴሳ መካከል የተመሠረቱት ፈላጭ ቆራጭ አስተዳደሮች ናቸው ። እነዚህም የኦሮሞ ግዛቶች ይባላሉ ። ከነዚህም መካከል በይበልጥ የሚታወቁት ለ.መ. እናርያ ፡ ጉማ ፡ ጉማ ጄማ ካካናጌራ ናቸው ።⁴⁴

በሌላ በኩል ደግሞ በደቡብ ኢትዮጵያ አድገው ከነበሩ የሲዳማ ግዛቶች ከፊሎቹ በዚህ ፍልሰትና ጦርነት ሊዋጡና ሊደመሱ ችለዋል ። ከፋ ፡ ጃንጅሮ ፡ ወላይታ ደግሞ ከውጭ የነበራቸው ግንኙነት በመቋረጡ በአዝጋሚ ዕድገት ላይ ለረጅም ጊዜ ተገልለው ሊቆዩ ችለዋል ።

የኦሮሞ ግዛቶች (ኪንግደምስ)

አመሠራረት ፡

የጥንታዊ የጋርዮሽ ሥርዓት መፈራረስ በሚጀምርበት ወቅት የሚኖረው «ማኅበራዊ ሥልጣን» እና በማቆጣጠር ላይ ያለው የመደብ ኅብረተሰብ «ወታደራዊ ዲሞክራሲ» ቅርጽ የሚባለውን ሥርዓት ይይዛል ።⁴⁵ በወታደራዊ ዲሞክራሲ ስር የሚኖሩት ሸንጎዎች የጎሳው አባላት በዕኩልነት የሚሳተፉባቸው መሆናቸው እየቀረ ወደ ጦረኞች ሸንጎ ይለወጣሉ ። በአጠቃላይ በዚህ ወታደራዊ ዲሞክራሲ በሚባለው ወቅት የአስተዳደር ማዕከል የነበሩት ሸንጎዎች የወታደርና የሃይማኖት ሹማምንት የከረረ የሥልጣን ትግል የሚያካሂዱ ዲባቸው መድረኮች ይሆናሉ ። ከዚህም ጋር የሸንጎው የታጠቀ ኃይል የሥልጣን ምንጭነቱን እያጣ በመሄዱ በምትኩ የሸንጎው መሳፍንት ያለምንም ተቀናቃኝ ያለውን ስልጣን ሁሉ በቁጥጥራቸው ሥር

ያደርጋሉ ። ኅብረተሰቡ በመደብ መከፈል እንደጀመረም የጎሳው ሹማች በነበራቸው ወታደራዊ ኃይል አማካይነት እራሳቸውን ከሕዝቡ በማግለል ከነዚህ ሸንጎዎች ቁጥጥር ነጻ ሆኑ ። በሌላ በኩል የጎሳው ሹም ወታደሮች ወደ ልዩና ቋሚ ወታደራዊ ኃይል ተለውጠው የሹማምንቱን ፍላጎት በሌሎች ጎሳዎች ላይ መበየን ቻሉ ።⁴⁶ በዚህ ዓይነት የመጣው የሥራ ክፍፍል የኅብረተሰቡን በመደብ መከፈል ያስከትለ በመሆኑ የሸንጎው ሚና እየሟሸሸ መንግሥት በሚባለው ተቋም ተተካ ።⁴⁷

ከላይ የጠቀስነው ሁኔታ በኢትዮጵያ ውስጥ በኦሮሞች ዘንድም ተፈጻሚነት አግኝቷል ። ኦሮሞዎች የገዳን ሥርዓት ይዘው ከዘመቱ በኋላ ይዞታቸው መረጋጋት ሲጀምር ለጦርነቱ መቃናት በረዱ አዝማኖች ዙሪያ መሰባሰብ ጀመሩ ። አባ ዱላ ፡ ሞቲ ወይም አባቦኩ በመባል የታወቁት የእነዚህ መሪዎች ሥልጣን በየጊዜው ሊጠናከር በመቻሉ የአስተዳደሩ ማዕከል በመሆን በዚህ አካባቢ ላቆጠቆጡት ግዛቶች መሠረት ሆኑ ።⁴⁸ የስልተምርቱ መለወጥ ባስከተለው ሁኔታም የገዳ ሥርዓት መዳከም ጀመረ ። ይህንኑ ሁኔታ ኸርበርት ሊዊ ሲያረጋግጥ «የገዳ ስብሰባዎች በየጊዜው የሚደረጉ ቢሆንም ፍላጎታቸውን በጠንካራ የፖለቲካ ቡድኖች ላይ መበየን ቀርቶ ውሳኔዎችንም ቢሆን ያለ እነዚህ ቡድኖች ርዳታ ተግባራዊ ማድረግ አልቻሉም» ብሏል ።⁴⁹ ከገዳ ሥልጣን መዳከም አንጻር የተጠናከረው የአባ ዱላ ወይም ሞቲ ሥልጣን በ19ኛው ክፍለ ዘመን አጋማሽ ላይ በሲዳማ ግዛቶች አምሳያ ለተቋቋሙት ለእናርያ ፡ ጉማ ፡ ጎማ ፡ ጌራ ፡ ጄማ ካካ ወዘተ ለተባሉት የፖለቲካ ክልሎች ዕምብርት መሆን ቻለ ። አባ ዱላ ወይም ሞቲ በሰሜን የነበሩትን የንጉሦች አይነት ስልጣን ተቀዳጀ ።

ከላይ የጠቀስናቸው የፖለቲካ ክልሎች መቋቋምና መደርጀት እንደጀመሩ ለማጥቃትም ሆነ ለመከላከል ተመቻቹ ። ስለሆነም ከሲዳማ የፖለቲካ ክልሎች የወረሱትን ዘዴ ለዕድገታቸው መወጣጫ አደረጉት ። በዚህም መሠረት የኦሮሞ ፖለቲካ ክልሎች ሞጋ በሚባል ያልታረሰ መሬት የተከበቡ ነበሩ ። ሞጋ ሽፍቶች የሚኖሩባቸውና ጦርነቶችም የሚደረጉበት ሥፍራ ነው ። እያንዳንዱ ክልል ግዛቱን ባስፋፋ ቁጥር አዲስ ሞጋዎች እየተከሰሉ የቀድ

ዋው ዋጋ ወደ እርሻ መሬት ተለውጦ በእዲስ ዋጋ ይተካል ። ከዋጋዎቹ ወዲህ የመከላከያ መስመር አለ ። ይህ ማማዎችን ፣ ረገረጋማ ስፍራዎችን ፣ ደኖችንና ወንዞችን በሕዝብ ጉልበት የተቆፈሩ ሰፋፊ ቦታዎችን ያጠቃልላል ። ከእንዲያደርግ ክልል ወደ ሚቀጥለው ክልል ማለፍ የሚቻለው በተጠናከረ ፈረስኛ በሚጠበቁ ኪላዎች በኩል ብቻ ነው ። በአጠቃላይ የአርሞ የፖለቲካ ክልሎች በዚህ ሁኔታ ተቋቁመው ፊውዳሊዝምን መገንባት ጀመሩ ። በሰሜን እንደታየውም ሁሉ ጦርነቶች የገዢው መደብ የመሬትና የገባሮች ጥሙን የሚያረካ በትመንገድ ስለሆኑ በተለያዩ ክልሎች መካከል ዘወትር ይደረጉ ጀመሩ ። በዚህም ትግል ውስጥ ተጠናክረው ከወጡት መካከል ጂማ ጀሬን የሚባለው ትልቁና ዋነኛው ክልል ነበር ።⁵⁰

እንደማንኛውም የአርሞ ክልሎች የጂማ ጀሬን የኢኮኖሚ መሠረት እርሻ ነበር ። ከእርሻ ጋር ተያይዞ ያደገው የግል ንብረትም ለፊውዳሊዝም ማቆጣጠር መነሻ ነበር ። ስለሆነም መሬት በግል መያዝ ከመቻሉ ጋር ኅብረተሰቡ በመደብ ተከፈለ ። አባላቱ የሚባለው የመሬት ከበርቴ መደብና ቁብሲሳ በመባል የሚታወቁት ገባሮች የፊውዳሊዝም ሥርዓት መሠረት መያዝ ማረጋገጫ ናቸው ። ከዚህም በቀር ይህንኑ ሥርዓት ለማጎልበት ጂማጀሬን (ሁሉም የአርሞ ግዛቶች ይህንኑ ይከተላሉ) ትናንሽና ቆሮ በሚባሉ ክልሎች ተሸነሽነ ። ቆሮ የአርሞ ግዛቶች የኢኮኖሚ ፣ የፖለቲካና የአስተዳደር አነስተኛው አካልና መሠረትም ነው ። እያንዳንዱ ቆሮ እንደገና ማሲራ በሚባሉ መንደሮች የተዋቀረ ነበር ። ጂማ ጀሬን 60 ቆሮዎች ነበሩት ። በአጠቃላይ ቆሮ በአርሞ ግዛቶች ላይገው ፊውዳሊዝምና ወደ ላይም ለተዘረጋው የሥልጣን እርከን መሠረት ነበር ።⁵¹ ለምሳሌ ባሪያ ፣ ቆቴ ቡላ ፣ (አርሶ አደር ፣ ገበሬ) ፣ አባ ጃርጣ (ብያጃርጣ) አባ ሰፕ ፣ አባ ገንዳ ፣ አባ ቆሮ ፣ አባ ጅፋር ከታች ወደ ላይ ያሉ የሥልጣን እርከኖች ናቸው ። በዚህ የሥልጣን እርከን አማካኝነትም አስተዳደሩና ግብሩ በቅብብሎሽ ይካሄድ ነበር ። በዚህ ሁኔታ ያደገው የጂማ ጀሬን (ጂማ አባ ጅፋር) ኢኮኖሚም ትርፍም ርት ከማስገኘቱ ጋር የሥራ ክፍፍሉ ሊያድግ በመቻሉ ከንግድ መምጣት ጋር ሁለንተኛው እኩያ በመታየቱ የንግድ መከላከልና የፖለቲካ መዲናው

(ጀሬን) የተደራጀ ዕድገት ማሳየት ጀምረው ነበር ። ከዚህም በላይ እንደ ሲዳማ ግዛቶችም ሁሉ ከሰሜን ኢትዮጵያ ጋር የጠበቀ ግንኙነት ነበርው ።

በአጠቃላይ በደቡብ ኢትዮጵያ ከ1875 በፊት የነበሩት የምርት ግንኙነቶች ውስብስብ ነበሩ ። ከዚህም በላይ ደቡብ ኢትዮጵያ በተለያዩ ሥርዓተ ማኅበራት የአድገት ደረጃ ውስጥ የሚገኙ ጎሳዎችና ብሔረሰቦች የሚኖሩበት ሥፍራ ነበር ። ስለሆነም ፊውዳሊዝም እንደሰሜን በደንብ አልዳበረም ነበር ። በተጨማሪም በደቡብ ኢትዮጵያ ትናንሽ የፖለቲካ ይዞታዎች የነበሩበትና እነዚህም በተለያዩ የዕድገት ደረጃዎች ላይ ስለነበሩ አንዳቸውም ቢሆኑ እንደሰሜኑ ወደ መጠቃለል ደረጃ አልደረሱም ነበር ።⁵² ከዚህም በቀር ደቡብ ኢትዮጵያ ከፍተኛ የባሪያ ንግድ ምንጭ ነበር ።

በኢትዮጵያ የማዕከላዊ መንግሥት መጠናከር

በኢትዮጵያ ሁኔታ ለተከሰተው ማዕከላዊ መንግሥት መሠረት የሆነችው ሸዋ እንደነበረች ገልጸናል (መስከረም ቁ.5) ። ሸዋ የማዕከላዊ መንግሥትን ለመምራት ያበቋት መሠረታዊ ምክንያቶች ነበሩ ። ከነዚህም ምክንያቶች ውስጥ የመጀመሪያው ከ1769 እስከ 1855 ባለው ጊዜ ውስጥ የሰሜን መሳፍንቶችን ሲያራኩት በነበረው የሥልጣን ትግል ውስጥ የሸዋ አለመሳተፍ ነው ። ሸዋ ከዚህ ትግል መገለል የፊውዳሊዝም የፖለቲካና የኢኮኖሚ መሠረትን ሊያደራጅ በመቻሉ ለጠንካራ የገዢ መደብ ማደግ ዓይነተኛ ምክንያት ሆኗል ። በሌላም በኩል የሸዋ መሪዎች ከውጭ ኃይሎች ጋር የመሠረቷቸው ልዩ ልዩ ግንኙነቶች የሸዋን የበላይነት አስገኝቷል ። የዚህ የውጭ ግንኙነት ውጤትም በአንድ በኩል ሲታይ የጦር መሣሪያ ንግድና ከምችት በሸዋ ቁጥጥር ሥር እንዲውል የፈጠረው ሁኔታ ነው ። ይህም ሁኔታ የሸዋን ወታደራዊ ኃይል በዘመናዊ መልክ እንዲደራጅ አድርጓል ። በመጨረሻም ሊጠቀስ የሚገባው ምክንያት የሸዋ የጂኦ ግራፊ አቀማመጥ ነው ። ሸዋ በኢትዮጵያ ዕምብርት ላይ የተመሠረተች በመሆኗ የንግድ መስመሮችን ፣ የሕዝብ ንቅናቄዎችን ፣ የፖለቲካ ትግሎችን መቆጣጠር አስችሏታል ።

ከዚህም በላይ ይኸው ማዕከላዊ አቀማመጥ ሰፊውን የኢትዮጵያ ግዛት ከመሐል ሆኖ ለመቆጣጠርና ለመምራትም አብቅቷታል።

የኢትዮጵያ ማዕከላዊ መንግሥት ምሥረታ በሸዋ አመራር የተካሄደ በሆነም የዚህ ምሥረታ ሂደት ከታሪካችን ጋር የተገናዘበ እንደሆነ መረዳት አስፈላጊ ነው። በ19ኛው ክ. ዘመን በአዲስ መልክ የኢትዮጵያ ብሔራዊ መንግሥት ቢቋቋምም ሂደቱ ከአክሱም ዘመን መንግሥት ጀምሮ ሲያያዝ የመጣና ለነጻነትና ለአንድነት የተደረገ የትግል ውጤት ነው። ስለሆነም በሸዋ የተመራው የማዕከላዊ መንግሥት የሕዝቦችና የግዛቶች ውህደት ነው።

ከፊውዳሊዝም ወደ ደቡብ መስፋፋት ጋር ዳግማዊ ምኒልክ ከ1875 እስከ 1898 ባለው ጊዜ ውስጥ በውዴታና በግዴታ በደቡብ ኢትዮጵያ የነበሩትን የፖለቲካ ክልሎች አዋህዱ። በዚህ ውህደት ወቅት ጦርነቶች አልተደረጉም ማለት አይደለም። ብዙ ሕዝብና ንብረት ያለቀባቸው ጦርነቶች በከፋ፣ ወላይታ፣ አርሲ፣ ሐረርና ጉራጌ ተደርገዋል። ሚኒልክ በደቡብ የነበሩትን የፖለቲካ ክልሎች በአንድ አመራር ሥር ከዋሉ በኋላ ለቁጥጥርና ለብዝ በዛ የሚያመች አስተዳደር ዘረጉ። ምኒልክ በደቡብ የዘረጉት አስተዳደር የሰሜኑን ፊር የተከተለ ነበር። እንደሰሜኑም ሁሉ በደቡብ የተዘረጋው የአስተዳደር መሠረት ፖለቲካዊ ወታደራዊ ስለነበር የሰሜኑ የገዢ መደቦች ድጋፍ አልተለየውም። ማርካኪስ ይህንኑ ሁኔታ በተዘዋዋሪ መንገድ ሲያስገነዝብ «...የመንግሥቱ መስፋት የመኳንንቱን የመሾም ዕድሎች አበዛው። የመኳንንቱ መደብና የመሬት ይዞታቸው ያለቅጥ ሰፋ። የሰሜኑ መኳንንት የደቡብም የመሬት ከበርቱ ሆነ።» ብሏል።⁵³

የማዕከላዊ መንግሥት ምስረታን ለመፋጠንና መንግሥቱንም ለማጠናከር በደቡብ በተወሰደው እርምጃ ፊውዳሊዝም ከሰሜን ኢትዮጵያ የተለየ መልክ ይዞ በአዲስ ሁኔታ ተከሰተ። የዚህ ዓይነት ሁኔታ መምጣትን ሪፖርት ፓንክረስት ሲገልጹ «የጦርነቱ ፍጥነት፣ ወታደሮችን በሥፍራው የማኖር ፍላጎት፣ ከአዲስ አበባ ያለው ርቀት እና በአስተዳዳሪዎቹና በደቡብ ሕዝብ መካከል ያለው የባሕል ልዩነት በአንድነት ከሸዋና ከሰሜን የተለየ የመሬት ሥሪት ሊያስከትል ችሏል።» ብለዋል።⁵⁴ በዚህ መሠረት በደቡብ ኢትዮጵያ ፊው

ዳሊዝም ጭሰኝነት (የቁጥር ፲፱) ከምንለው ደረጃ ደረሰ።

በደቡብ ኢትዮጵያ ለጭሰኝነት መከሰት መሠረቱ የተዘረጋው አዲስ የመሬት ስሪት ነው። በዚህ ስሪት መሬት ከሞላ ጎደል ከሦስት ተከፈለ። ሁለቱ እጅ ለመንግሥትና ቀሪው አንድ እጅ ደግሞ ለቀድሞዎቹ የገዢ መደቦችና ለአገሬው ተወላጆች ዋለ።⁵⁵ ከዚህ ድልድል ጋርም ሰፊው አርሶ አደርም እየተቆጠረ ለሚኒልክ የጦር አለቆች፣ ሹማምንቶችና ወታደሮች በሥልጣን ተዋረድ ተደለደለ። ለምሳሌ በዚህ ድልድል መሠረት ራሶችና ደጃዝማች እያንዳንዳቸው 1000 ጭሰኞች፣ ፊታውራሪ እስከ 300 ጭሰኞች፣ ቀኛዝማች እስከ 150 ጭሰኞች፣ ወታደሮች (ነፍጠኞች) ከ10 እስከ 20 ጭሰኞች አገኙ።

በደቡብ ኢትዮጵያ ለተከሰተው ፊውዳሊዝም መሠረቱ ማደሪያ (መተከያ) የምንለው ስሪት ነው። ማኅተመ ሥላሴ ማደሪያ የሚባለውን ስሪት ሲገልጹ «መንግሥት የሚያዝበት ካንዱ ወደ ሌላው የሚዘዋወር ማለት ነው። በየደንቡ የመንግሥት አሽከር ስለ ደመወዝና ቀለብ ማደሪያ አድርጎ የሚበላው ነው። የመሬቱም ልክ እንደ ሰውነቱና እንደ አገልግሎቱ መጠን ከአንድ እስከ ሦስት ጋሻ ይደርሳል። ሹማምንት ከህምላ አለቃ እስከ ሻምበልነት ድረስ ከ10 እስከ 30 ጋሻ ተቀብለው ማደሪያ አድርገው ይኖራሉ። በዚህም ዓይነት በየወረዳው ሁሉ የመንግሥት አሽከር ተተክሎ ይገኛል።»⁵⁶ እንዳሉት ሁሉ አርሶ አደሩ በዚህ ድልድል መሬቱን ከመነጠቁም በላይ በጭሰኝነት ሥርዓት ቀንበር ሥር ወደቀ። ጭሰኛ የሚባለው የደቡብ አርሶ አደር «ለመልከኛው እንደ ውለታው ዐይነት የጉልበት ሥራ፣ ማር፣ ወይም ጨው ይከፍላል። ይኸንኑም የጭሰኛ ምድር መልከኛው ርስት አድርጎ የተከለው እንደሆነ ሊሸጠው ሊለውጠው ይችላል፤ በሪምነት በቁጥር የተተከለ ጭሰኛ ግን እንደ ውለታቸው መልከኛ ተነሣ ባለው ጊዜ ይለቃል። በማደሪያውም የያዘ መልከኛ ከማደሪያው ሁዳድ እየከፈለ ለጪሰኛ ይተካል። ይኸውም መልከኛ በሹመቱ እስከ አለ ድረስ ይዞት ይቆያል፤ አዲስ ተሿሚ መልከኛ በገባ ጊዜ ግን ማደሪያው ስለሆነ የፊተኛው መልከኛ ጪሰኛውን ሊነቅለው ይችላል። ግብሩንም የጉልበት ሥራ ያሠራዋል፤ ትንሽም ገንዘብ ያስከፍ

ለዋል ምዕ 57 ባጭሩ የጭሰኛ ሥርዓት በደቡብ መስረን ሰፊው ሕዝብ የኑሮ ጥሰትና እንኳን ሳይናረው ከባድ ብዝበዛ እንዲካሄድበት አደረገ ።

በደቡብ ከተደረገው የመሬት ድልድል ማብቂያ ላይ ሁለት ዋና መደቦች ተከሰቱ ። እነዚህም የጭሰኛውና የፊውዳል የመሬት ከበርቱ መደብ ናቸው ።

ጭሰኛ የሚባለው የደቡብ አርሶ አደር እንደሰሜኑ አርሶ አደር የጉልበትና የዓይነት ኪራይ ይከፍላል ። ሆኖም የመሬት ባለቤትነት መብት የሌለው ፣ በማገበራዊ ኑሮ ውስጥ ሊካፈል የማይችልና በማንኛውም ጊዜ የሚባረር ነው ። ከዚህም በቀር ጭሰኛው ባላባት ለሚባሉት የጥንት የገዥ መደቦች እርሶ ይሰፍራል ። ገጽ በረከት ይሰጣል ። አባ ቆሮ ወጪም አባ ቡርቃ የሚባሉት እነዚህ ባላባቶች በደቡብ የሚካሄደውን ብዝበዛ የሚያቀናጁ ናቸው ።

ሚኒሊክ በዚህ ሁኔታ በሰሜንና በደቡብ ኢትዮጵያ የሚገኙትን ብሔረሰቦች ያቀፈ መንግሥት ከመሠረቱ በኋላ የዚህን ግዛት ማዕከላዊነት የሚያጠናክሩላቸው መሠረቶች መጣል ጀመሩ ። ይህን እርምጃ ሰናነሳ ማስታወስ የሚገባን በወቅቱ ኢምፔራሪያ ሊዝም ወደ ኢትዮጵያ ሠርጎ መግባት መጀመሩንና ካፒታሊዝም በፊውዳሊዝም ላይ ፣ መለበጡን ነው ። በዚህ መሠረት ከኢምፔራሊስቶች አገር በገባው ካፒታል ተመርኩዞ የመንግሥቱን መሠረት የሚጠግኑና የሚያደራጁ መሠረተ ልማት ዘረጉ።) እነዚህም ቴሌፎን ፣ መንግሥቶች ፣ የሐዲድ መስመር ፣ የገንዘብ እትመት ፣ ባንክ እና ቢሮክራሲ ፣ (የሚኒስትር መሥሪያ ቤቶች መቋቋም ናቸው ። ከተሞችም የተቋቋመውን መንግሥት እንደ ሚያገልግሉ ሆነው ተመሠረቱ ። ለምሳሌ ከ1887 እስከ 1910 ባለው ጊዜ 37 ከተሞች 58 በደቡብ ኢትዮጵያ ተቆርቁረው ነበር ። እነዚህ ምሽግ ከተሞች ስለነበሩ የፊውዳሊዝም የብዝበዛ ማጠናከሪያ ማዕከል በመሆን ለሥርዓቱ መደርጀት ከፍተኛ አስተዋጽኦ አደረጉ ።

የመከላከያ መንግሥት ምሥረታ በ19ኛው ክፍለ ዘመን በኢትዮጵያ ላይ ከነበረው የኢምፔራሊስቶች ርብርቦችና

መራኮት አንጻር ሲታይ ተራግጿ ነው ። ይኸውም የፀረ ኢምፔራሊስት ትግል የመጀመሪያው እርምጃ በመሆኑ በወቅቱ ኢትዮጵያን ከበውና ለመቀራመትም አስፍሰፈው ከነበሩት ኢምፔራሊስቶች ወረራ ፣ ሸርና ደባ ሰፊውን ሕዝብ ሊያድን በመቻሉ ነው ። ከዚህም በላይ ከኢትዮጵያዊነት ስሜት መዳበር (ብሔራዊ ጉቃተ ሕሊና የሚባለው) ጋር አገሪቷ የፀረ ኢምፔራሊስት ትግል መድረክ ሆና ልትቆይ የቻለችው መከላከያ መንግሥት ለመመሥረት በተወሰደው እርምጃ ነው ። በሌላ በኩል ግን የመከላከያ የፊውዳል መንግሥት መጠናከር ቅራኔ አዘል ሁኔታዎችን አስከትሏል ። በጭሰኛ/ገባር መሠረት ላይ የተዋቀረው መንግሥት የፊውዳል የምርት ግንኙነቶችን ለማጠናከር ባለው ፍላጎት በዘረጋው የመንግሥት አውታሮች አማካይነት ብዝበዛውን አባባሰው ። የመደብ መዋቅሩም ውስብስብና የተወገረገረ እየሆነ መጣ ። ኢትዮጵያ ብዙ ብሔረሰቦችን ያቀፈች ብትሆንም የጥቂት ብሔረሰቦች የበላይነት የሌሎች ብሔረሰቦችን ጭቆና አባባሰው ። የብሔረሰብ ጭቆና መሠረት እያገኘ መጣ ። ከዚህም በቀር ቀድሞ በአብዛኛው በዓይነት ብቻ ይከፈል የነበረው ግብር በገንዘብም እየተተካ መጣ ። ይህ በበኩሉ አርሶ አደሩ ምርቱን ለገበያ በርካሽ እንዲያቀርብ አደረገው ።

ከኢምፔራሊዝም ሠርጎ መግባት ጋራ ወደ ኢትዮጵያ የገባው ካፒታል ባስከተለው ለውጥ የሸቀጥ ምርት ተፈላጊነት እያደገ በመምጣቱ የሰፊውን ሕዝብ ምዝበራ አባባሰው ። ከዚህ ጋራ ተያይዞ በ1907 ሚኒሊክ ያወጡት «መሬትን መሸጥና መለወጥ አዋጅ»⁵⁹ መሬት ሸቀጥ መሆኑን አበሰረ ። በዚህም ሳብያ የፊውዳል የመሬት ከበርቱዎች ወደ ከተሞች መስደድ ጀመሩ ። ከዚህ ጊዜም ጀምሮ በተካሄደው የመሬት ማካበት ዘመቻ ጥቂቱ ሀብታም አብዛኛው ሕዝብ ግን በድህነት ሊማቅቅ ቻለ ። ከዚህ በተጨማሪም የገዥው መደብ ቅንጦት እየለመደ በመምጣቱ የኑሮ ጣዕሙና የፍጆታ ዝንባሌው እየተለወጠ ሰፊውን ሕዝብ ባገኘው ቀዳዳ ሁሉ መበዝበዝ ጀመረ ። ባጭሩ የዚህ ብዝበዛ መጠናከር የፈጠረው የመደብ ቅራኔ በኃይለሥላሴ ፈላጭ ቆራጭ መንግሥት ጊዜ ለታዩት የመደብ ትግሎች መሠረት ሆነ።

1. G.F BECKINGHAM and G.W.B. Hunting Ford - *Some Records of ETHIOPIA*, 1593-1646, London 1954-p L- Li
2. Ernesta Cerulli, *Peoples of Sw West Ethiopia and Its Border land*, London, Africa Institute, 1956.
3. V.Kelle and M. Kovalson — *Historical Materialism — An outline of Marxist Theory of Society*, Progress Publishers, Moscow, 1972, p. 99
4. Quoted in Umberto Melotti — *Marx and The Third World*, Macmillan press LTD, London, 1977, p. 29
5. Karl Marx, *Grundrisse*, English Translation p. 472
6. E. Cerulli, p. 45
7. E. Cerulli, p. 46
8. Barry Hindess and Paul Q Hirst, *Pre Capitalist Modes of Production*, London, p. 69 — 77
9. E. Cerulli, p. 52
10. Ibid, p. 58
11. Ibid, p. 59
12. Ibid, p. 59
13. Ibid, p. 60
14. Emmanuel Terray — *Marxism and "Primitive" Societies*, New York and London, 1972, p. 67
15. E. Cerulli — p. 85
16. Ibid, p. 91
17. Ibid, p. 91
18. Karl Marx and Frederick Engles, *Selected Works*, Progress Publishers, Moscow, 1970, Vol. III p. 277
19. Historical Materialism Basic Problems— (unspecified Publishing Date and Author) p. 160
20. Karl Draper — *Karl Marx's Theory of Revolution — State and Bureaucracy*, Monthly Review Press, New York and London, 1977, p. 252
21. Draper, p. 537
22. Quoted in Umberto Melotti p. 54
23. Tri continental — No. 67, 68, Habana, Cuba, 1980, p. 126
24. G.W.B. Hunting Ford — *The Galla of Ethiopia — The Kingdoms of Kafa and Janjero*, London, International Africa Institute, 1955, p. 109
25. Ibid — p. 111
26. " p. 111
27. " p. 122
28. " p. 124
29. ይልማ ደረሳ—የኢትዮጵያ ታሪክ በአሥራ ስድስተኛው ክፍለ ዘመን ፤ አዲስ አበባ ፤ ብርሃንና ሰላም ግተግያ ቤት ፤ 1959 ፤ ገጽ 213
30. በዚህ መጽሐፍ ፤ ገጽ 215
31. Von Eike Haber land, Galla Sud — *ATHIOPIENS*, Stuttgart, 1963, p. 773
32. Ibid, p. 777
33. Karl Marx and F. Engles; *Selected Works*, Vol. 3, p. 518
34. Historical Materialism Basic Problems, p. 160
35. D.I. Valentey, *An Outline Theory of Population*, Progress, Moscow, 1977, p.39
36. ይልማ ደረሳ ፤ ገጽ 225
37. በዚህ መጽሐፍ ፤ ገጽ 225
38. በዚህ መጽሐፍ ፤ ገጽ 225
39. Herbert S. Lewis, *A Reconsideration of The Socio-Political System of the Western Galla*, Journal of Semetic Studies, Extract from, Vol. 9, No. 1, 1964 p. 139
40. J.S. Trimmingham, *Islam in Ethiopia*, Frank Call; London, 1976, p. 94
41. ተክለ ዳዲቅ መኩሪያ ፤ የግራኝ አህመድ ወረራ ፤ ብርሃንና ሰላም ግተግያ ቤት አዲስ አበባ 1966 ገጽ 809
42. Herbert S. Lewis; *Historical Problems in ETHIOPIA and the Horn of Africa*, Reprinted From ANNALS OF THE NEW YORK ACADEMY OF SCIENCES, Vol. 96 Article 2, January 20, 1962, p. 506
43. Karl Marx, *A Contribution to the Critique of Political Economy*, Progress Publisher Moscow, 1977, p. 202 — 203
44. Mordechai Abir, *Ethiopia — The Era of The Princess*, Longmans, London, 1968, p. 75
45. Historical Materialism — Basic Problems, p. 160
46. Ibid, p. 161
47. Karl Marx and Frederick Engles, *Selected Works*, Vol. 3 p. 326
48. Abir, p. 75
49. Herbert S. Lewis — *A Reconsideration.....*, p. 142
50. Abir, p. 91 - 92
51. Ibid, p. 83
52. Legesse Lemma, *Political Economy of ETHIOPIA 1875 — 1974*; Agricultural, Educational and International Antecedents of the Revolution, (unpublished Doctrate Dissertation) 1979, p. 46 - 7
53. John Markahis, *Ethiopia — Anatomy of A Traditional Polity*, Oxford University Press, Addis Ababa, 1974 p. 90 - 91
54. Richard Pankhrust, *State and Land in Ethiopian History*, Oxford University Press, Addis Ababa, 1966, p. 136
55. Markakis, p. 108
56. ግህተመ ሥላሴ ወልደ መስቀል ፤ ዝክረ ነግሥት አዲስ አበባ ፤ 1942 ፤ ገጽ 114
57. በዚህ መጽሐፍ ፤ ገጽ 218
58. Hist. Miscallanea — No. 13, *Urban Development in Ethiopia*, Ethiopian Studies, p. 2 - 10
59. Richard Pankhrust, p. 156 - 162

V- 20/10/84 = f f =

→ →

Proudly
brought
to you

www.binyamlik.wordpress
.com

